

DÖDLIGT VÅLD

Lars Westfelt

Sammanfattning

Under de senaste 20 åren har det årligen i Sverige skett i genomsnitt 95 fall av dödligt våld i form av mord, dråp och misshandel med dödlig utgång. Antalet har dock minskat något under denna period. Internationellt sett är den minskande trenden av dödligt våld inte unik. Många andra europeiska länder uppvisar en likartad utveckling även om det finns vissa skillnader när det gäller brottens karaktär.

Minskningen gäller till stor del fall där barn under 15 år är offer. Det dödliga våldet äger ofta rum i socialt marginaliserade miljöer och det är relativt ofta personer med missbruks- och/eller psykiska problem som begår denna typ av våldsbrott och som också drabbas av dem. Sedan 1990 har dock andelen alkoholpåverkade gärningspersoner och offer minskat något, medan andelen narkotikapåverkade ökat.

I 75 procent av fallen känner de inblandade varandra sedan tidigare, antingen som familjemedlemmar eller på annat sätt. Andelen fall inom familjen har minskat något över perioden, medan andelen fall som sker inom ramen för annan brottslig verksamhet har ökat. Det dödliga våldet begås huvudsakligen med någon form av vapen, vanligen kniv.

Andelen uppklarade brott är högre vid dödligt våld jämfört med de flesta andra typer av brott. Under perioden 1990–2010 klarades i genomsnitt över 80 procent av brotten upp. Andelen har dock minskat något över tid, speciellt i storstadslänen.

Andelen fängelsedomar har ökat kraftigt medan andelen som döms till rättspsykiatrisk vård har minskat. Under de senaste åren har ungefär 80 procent av gärningspersonerna dömts till fängelse.

Inledning

Dödligt våld utgör en speciell typ av brott i den bemärkelsen att den inte går att undersöka vare sig med hjälp av självdeklarationsundersökningar eller anmälningsstatistik. I detta kapitel används därför i första hand uppgifter från flera specialstudier som gjorts på Brå, där samtliga fall av dödligt våld som anmälts under perioden 1990–2010 har detaljstuderats. Genom att följa varje fall genom hela rättskedjan har detaljuppgifter om till exempel brottsplats, offerkaraktistika och påföljder kunnat samlas in. Detaljerade uppgifter för år 2011 finns ännu inte tillgängliga, eftersom en viss uppföljningstid krävs för att fallen ska ha hunnit utredas och leda till lagföring. De beskrivande redovisningar som genomförs gäller därför i de flesta fall perioden 1990–2010. Såväl utvecklingen år för år som tvärsnittsuppgifter för hela perioden sammantaget studeras. I första hand ligger fokus på de senaste åren av perioden.

Brottsutveckling

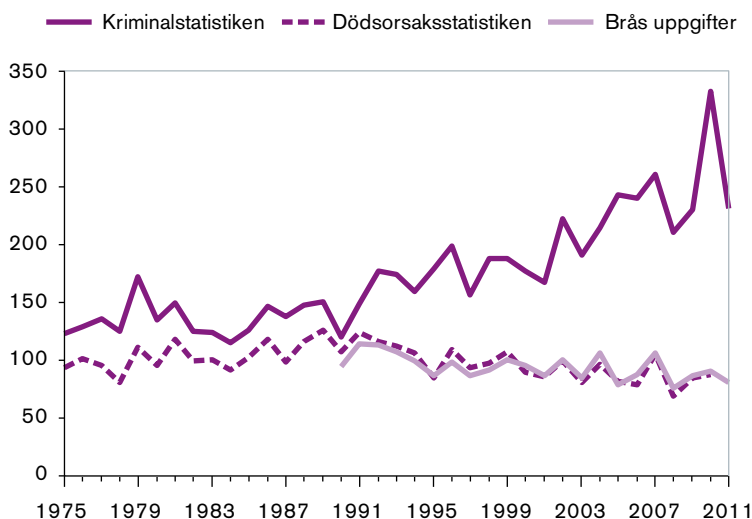
Det dödliga våldet är en förhållandevis liten brottstyp; i genomsnitt har det sedan 1990 inträffat 95 fall per år av mord, dråp eller misshandel med dödlig utgång. Samtidigt är det ett av de allvarligaste brotten. Både dödsorsaksstatistiken och uppgifterna från Brås studier visar att det dödliga våldet minskat kontinuerligt sedan inledningen av 1990-talet.¹⁵ Statistiken över anmälda brott visar däremot att antalet anmälningar har ökat successivt sedan slutet av 1980-talet. Åren dessförinnan var samstämmigheten mellan anmälningsstatistiken och dödsorsaksstatistiken mycket stor. Till skillnad från de flesta andra brottstyper är inte den dolda brottsligheten, det så kallade mörkertalet, ett betydande problem när det gäller dödligt våld.¹⁶ Tvärtom är det dödliga våldet kraftigt överskattat i statistiken över anmälda brott.

Den stora skillnaden mellan antalet anmälda och faktiska brott förklaras huvudsakligen av att en stor andel av det anmälda dödliga våldet visar sig vara något annat, till exempel självmord, olyckor, och alkohol- eller narkotikaförgiftning.¹⁷ Ökningen av de anmälda brotten

¹⁵ Det finns vissa skillnader mellan Brås material och Socialstyrelsens dödsorsaksstatistik. Skillnaderna beror på att Brås material endast innefattar dödligt våld som sker i Sverige och där den polisiära bedömningen är att det handlar om dödligt våld. Dödsorsaksstatistiken inkluderar däremot fall där svenska medborgare blir offer för dödligt våld utomlands och exkluderar fall där dödsorsaken inte har kunnat fastställas, även om det är tydligt att personen dött till följd av dödligt våld (Brå 2011a).

¹⁶ Dock finns rimligen ett visst mörkertal även här. Vissa mord eller dråp kan till exempel ha begåtts mot försvunna personer som aldrig hittats, arrangerats som olyckor eller drabbat personer utan anknytning till Sverige som inte anmäls försvunna (Brå 2011a; RPS 2012).

¹⁷ Anmälningar kvarstår dock i statistiken över anmälda fall av dödligt våld.

Figur 1. Antal fall av dödligt våld i Sverige enligt Brås uppgifter om dödligt våld och anmälningsstatistiken åren 1975–2011, respektive dödsorsaksstatistiken åren 1975–2010. Källa: Brå och Socialstyrelsen.

i kriminalstatistiken motsvarar alltså ingen verklig ökning av det dödliga våldet i Sverige över tid, utan förklaras sannolikt till stor del av det anmälningsystem som polisen införde i början av 1990-talet. Detta system innebar bland annat att de manuella kontrollerna av statistiken minskade (Ryding 2000, 2004; Brå 2008a; RPS 2012).

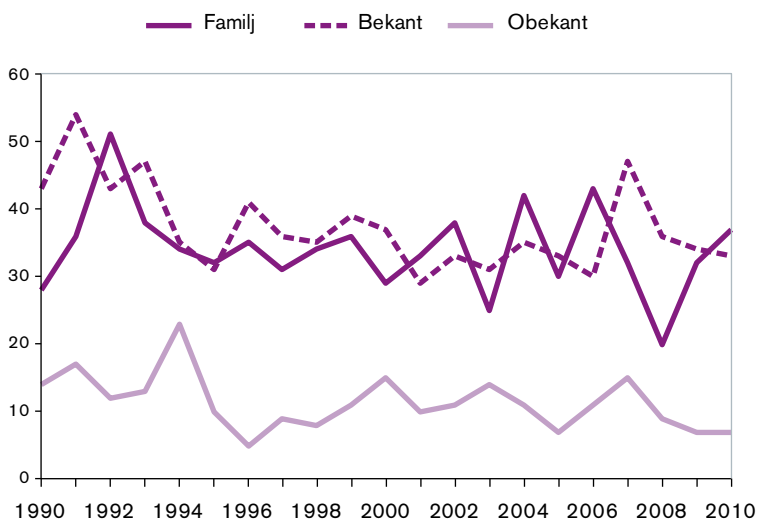
Brottsstruktur

Relationer

Dödligt våld begås i mycket hög utsträckning av personer som känner offret. I 75 procent av fallen är gärningspersonen släkt eller bekant med offret (figur 2). Antalet fall där de inblandade är obekanta har minskat något sett över hela perioden 1990 till 2010. Även dödligt våld inom familjen och mellan bekanta minskade under 1990-talet, för att sedan i princip variera kring en relativt stabil nivå under resten av perioden. Skillnaderna i utvecklingen mellan de olika relationstyperna är sammantaget ganska små.

DÖDLIGT VÅLD INOM FAMILJEN MOT KVINNOR

Det dödliga våldet inom familjen sker vanligen i hemmiljön. Kvinnor 15 år och äldre dominerar som offer i dessa fall. I genomsnitt dödas 17 kvinnor per år av en man som de har eller har haft en nära relation till.

Figur 2. Antal fall av fullbordat dödligt våld efter relation mellan offer och gärningsperson, åren 1990–2010.

Dessa utgör en klar majoritet av de totalt i genomsnitt 23 kvinnor per år som dödades inom släkt och familj.

Det dödliga våldet mot kvinnor i nära relationer har inte ökat över tid. I förhållande till 1970-talet har det istället minskat (Brå 2007b). Under 1990-talet fanns dock en svag ökning som därefter har övergått till en svag minskning fram till 2010. Upprinnelsen till brottet är ofta en svartsjuka- och separationsproblematik. Det är också relativt vanligt att kvinnliga offer tidigare utsatts för våld och hot från gärningspersonens sida. Brotten sker ofta i bostadsmiljön, utan utomstående vittnen och i socialt marginaliserade miljöer.

DÖDLIGT VÅLD INOM FAMILJEN MOT MÄN

I drygt 30 procent av våldet som sker inom familjen är offret av manligt kön (inklusive barn under 15 år). Två femtedelar av dessa manliga offer inom familjen, i genomsnitt fyra personer per år, dödas av en kvinna i en nära relation. I dessa fall är det vanligt att de kvinnliga gärningspersonerna tidigare har blivit utsatta för våld av offret. Till skillnad från när en kvinna dödas av en familjemedlem är den mest frekventa situationen när det är män som dödar män inom familjen någon form av alkoholrelaterade bråk.

Dödligt våld mot barn

Dödligt våld mot barn får mycket uppmärksamhet i media och kan därför uppfattas som en brottstyp som ökar i samhället. I själva verket har denna offerkategori minskat sedan 1970-talet (Rying 2004; Brå 2011a). Sedan början av 1990-talet är det fråga om mer än en halvering av antalet barn under 15 år som faller offer för dödligt våld, från i genomsnitt knappt tio barn per år under perioden 1990–1995, till drygt tre barn per år mellan 2005 och 2010 (figur 3).

I nio fall av tio är det föräldrar som är gärningspersoner när barn blir offer för dödligt våld. Självmord är vanligt förekommande när en förälder dödar sitt barn. I genomsnitt begick eller försökte gärningspersonerna begå självmord i drygt hälften av fallen under den studerade perioden.

Det är mycket ovanligt att barn under 15 år dödas av en för dem obekant person. För perioden 1990–2010 finns nio kända sådana fall redovisade i materialet.

Medan spädbarn (upp till 1 år) utgör en fjärdedel av alla barn som faller offer för dödligt våld, utgör barn i förskoleåldern (upp till sju år) sammanlagt drygt två tredjedelar av de barn som drabbas. Ju yngre offret är, desto vanligare är det att modern är gärningsperson. Brottpplatsen är i de flesta fall hemmiljön. I jämförelse med dödligt våld generellt är alkoholpåverkan och missbruk hos gärningspersonerna ovanligt och andelen tidigare kriminellt belastade mindre. Psykisk sjukdom hos gärningspersonen är dock mer vanligt förekommande när offren är barn.

Figur 3. Antal barn under 15 år som blivit offer för dödligt våld, åren 1990–2010.

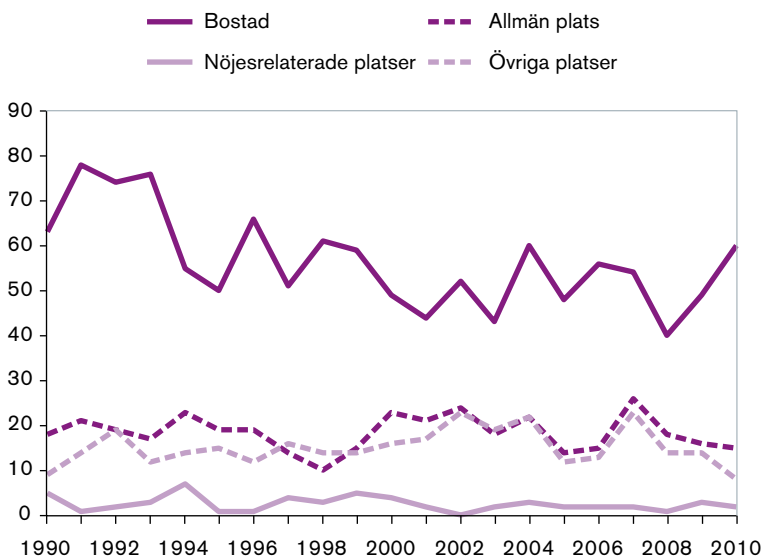
Dödligt våld mellan bekanta respektive obekanta

Det dödliga våldet mellan *bekanta* som inte är släkt begås oftast mellan personer som känner varandra väl. Brotten sker i mycket hög utsträckning i bostadsmiljön. I över hälften av fallen är såväl offer som gärningsperson alkoholmissbrukare. Händelserna karaktäriseras till största delen av bråk i samband med alkoholkonsumtion över till synes bagatellartade saker, men också av uppgörelser i kriminella kretsar. Dessa brott sker ofta i slutna miljöer och kniv är det vanligaste vapnet i den första typen av fall och skjutvapen i den senare.

Det dödliga våldet mellan *obekanta* utgörs till stor del av det som brukar benämnas det dödliga gatuvåldet. Det drabbar ofta yngre män på allmänna eller nöjesrelaterade platser i samband med händelser som börjar som mer eller mindre bagatellartade konflikter. Denna typ av dödligt våld har minskat under hela perioden 1990 till 2010, från i genomsnitt 15 fall per år under första hälften av 1990-talet till i genomsnitt nio fall de senaste sex åren (figur 2).

Brottsplatser

Figur 4 visar att det dödliga våldet till största del sker i bostäder. I genomsnitt sker drygt 60 procent av fallen i sådana miljöer, vilket hänger samman med den höga andelen fall där de inblandade känner varandra på ett eller annat sätt. Det är mycket ovanligt att dödligt våld i bostadsmiljön sker mellan obekanta. När det förekommer är det nästan

Figur 4. Antal fall av dödligt våld som begåtts på olika typer av brottsplatser, åren 1990–2010.

alltid kopplat till andra brott, såsom bostadsinbrott eller rån. Sedan år 1990 har antalet fall som sker i bostäder dock minskat. Nedgången skedde under första hälften av perioden det vill säga mellan 1990 och år 2000. Därefter har antalet fall varierat kring en stabil nivå. Den minskande trenden av dödligt våld totalt gäller således i första hand sådant våld som sker i bostadsmiljön.

Antalet fall på *allmänna platser* utgör omkring 20 procent av samtliga fall och detta har inte förändrats nämnvärt under de senaste 20 åren. Det dödliga våldet på allmänna platser karaktäriseras av en stor andel fall där de inblandade är obekanta med varandra jämfört med annat dödligt våld. Denna typ av dödligt våld sker i mycket stor utsträckning mellan unga män och upprinnelsen till händelsen är ofta bagatellartad. Det är också vanligt att de inblandade i gatuvåld är alkoholpåverkade. Det dödliga våldet på allmänna platser omfattar även fall av så kallade gängbråk och hatbrott. Trots den uppmärksamhet dessa fall väcker i massmedia och samhällsdebatt är de inte särskilt vanligt förekommande och det finns inte heller någon tendens till ökning.

Det dödliga våldet på *nöjesrelaterade platser* som till exempel i och omkring restauranger, ungdomsgårdar eller idrottsplatser är inte heller särskilt vanligt och har dessutom minskat något under senare tid. Vid dessa fall gäller ofta samma omständigheter som vid det dödliga gatuvåldet.

Våldsmetoder

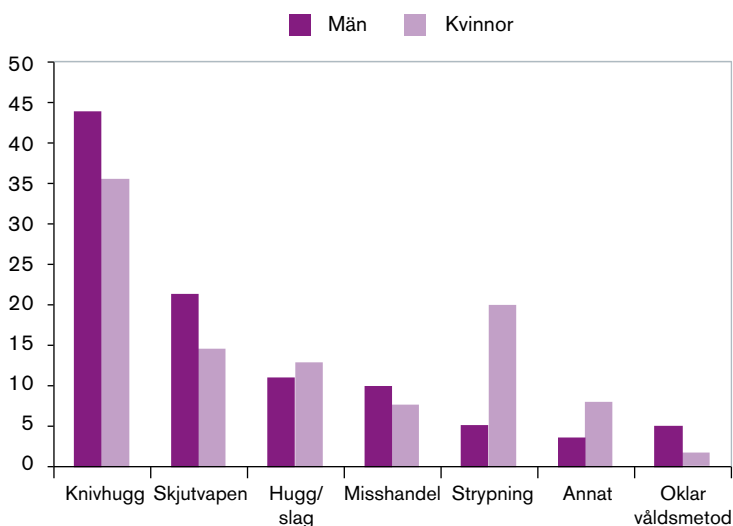
Omkring 70 procent av det dödliga våldet utövas med något slags vapen (figur 5). Andelen fall med knivhugg och skjutvapen är större vid manliga offer jämfört med när offret är en kvinna. Däremot är de kvinnliga offren i högre grad drabbade av hugg eller slagvapen och i mycket högre grad av strypning/kvävning.

Sett över hela perioden 1990 till 2010 minskade det dödliga våldet i ungefär samma takt oavsett vilken våldsmetod som användes.

Det dödliga våldet som begås med kniv är sedan 1970-talet dominerande i Sverige (Brå 2008a). Under den studerade perioden utgör dessa i genomsnitt drygt 40 procent av samtliga fall av dödligt våld. Denna våldsmetod är förknippad med det dödliga våldet inomhus, vilket till stor del hänger samman med att knivar finns tillgängliga i bostäder. Även sambandet mellan dessa brott och alkoholberusning är tydligt (Brå 2011a).

Det dödliga våldet som begås med *skjutvapen* utgör sedan början av 1990-talet omkring 20 procent av fallen. Vid i genomsnitt 70 procent av dessa brott har gärningspersonen inte licens för vapnet. Andelen fall utan licens har ökat mellan år 1990 och 2010.

Fall med licens skiljer sig åt från fall utan licens på flera sätt. När gär-

Figur 5. Andel fall av dödligt våld som sker uppdelat på våldsmetod och kön på offret, åren 1990–2010. Procent.

ningspersonen har licens för vapnet är offret vanligen en kvinna och brottet hänger ofta samman med en svartsjuka- och separationsproblematik. Användningen av skjutvapen då gärningspersonen har licens är den enskilda våldsmetod som är starkast förknippad med självmord hos gärningspersonen.

Fallen med skjutvapen utan licens sker ofta i kriminella och/eller missbrukarkretsar och riktar sig i huvudsak mot en för gärningspersonen bekant person där någon form av uppgörelse eller hämnd finns i bakgrunden. Självmord är mycket ovanligt i samband med dessa fall.

Det dödliga våldet med *hugg- eller slagvapen*, exempelvis yxa, sker ofta mellan bekanta i missbruksrelaterade sammanhang eller mellan personer som har en nära relation.

Det dödliga våldet genom *misshandel* är inte särskilt vanligt förekommande och har minskat något andelsmässigt över perioden 1990 till 2010. Dessa fall sker i mycket stor utsträckning antingen i missbruksrelaterade sammanhang mellan personer som är bekanta eller i samband med bagatellartade händelser på allmän plats mellan personer som är obekanta med varandra sedan tidigare.

Det dödliga våldet genom *strypning/kvävning* har minskat något på senare år, vilket till viss del hänger samman med att det dödliga våldet mot barn har minskat. När barn, i synnerhet de allra yngsta, dödas är nämligen strypning eller kvävning den vanligaste dödsorsaken. Det är vidare tre gånger vanligare att kvinnor blir offer för denna våldsmetod

jämfört med män. Relativt ofta handlar det då om kvinnor som stryps eller kvävs till döds av en man som de har en eller har haft en nära relation till.

Motiv

I forskningen om det dödliga våldet delas motiven ofta upp i två kategorier: *expressiva* och *instrumentella* (till exempel Block och Block 1991, 1992; Brå 2011a). Med *expressiva motiv* menas dödligt våld vars främsta syfte är att skada eller döda offret – våldet är ett mål i sig och andra eventuella motiv är sekundära. Dödligt våld med *expressiva* motiv sker ofta impulsivt och i stark affekt. Vid sådana så kallade affektbrott avgörs vapen- och våldsmetod i situationen och av vad som finns till hands.

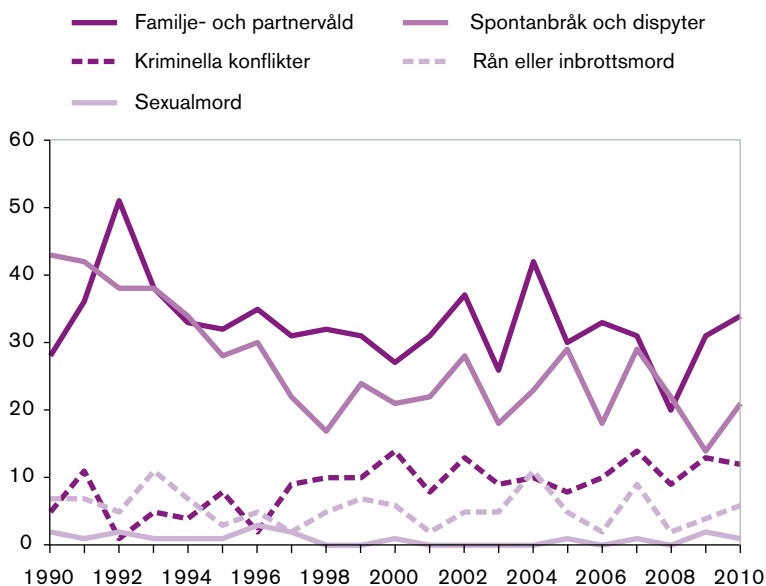
Kategorin dödligt våld med *instrumentella motiv* innefattar i stället fall där det dödliga våldet är ett medel för att tillskansa sig pengar eller något annat som gärningspersonen uppfattar som eftersträvänsvärt. Detta kan vara fallet när en gärningsperson gör inbrott i ett hus när ägaren råkar vara hemma eller vid olika typer av rån.

Det dödliga våldet i Sverige begås i mycket stor utsträckning av *expressiva* skäl. Endast en dryg tiondel av det dödliga våldet begås av *instrumentella* skäl i samband med annan vinningsbrottslighet.

Närmare hälften av det dödliga våldet med *expressiva* motiv inleds med ett bråk om objektivt sett bagatellartade saker, till exempel kan en flaska alkohol, en mindre summa pengar eller någon oförrätt ligga till grund för våldet. En annan kategori där *expressiva* motiv är dominerande är det dödliga gatuvåldet, det vill säga brott som sker på allmänna platser där de inblandade är obekanta med varandra. En tredje kategori bland de *expressiva* brotten är de där svartsjuka och separation ligger bakom våldet. Sådana fall utgör drygt 15 procent av det dödliga våldet. Den fjärde större kategorin av *expressivt* dödligt våld är fall där gärningspersonen begår brottet under inflytande av en psykisk sjukdom. Drygt tio procent av det dödliga våldet mellan år 1990 och 2010 tillhör denna kategori. Sexualmord och dödligt våld med hatbrottsmotiv är mycket sällsynta.

Beskrivande forskning om mord i andra länder delar ibland in brotten i sex olika kategorier som motsvarar en sammanvägning av motiv och relationer (Brå 2011a). Resultaten från Brås studier av dödligt våld har också kodats efter en sådan indelning (figur 6).

Resultaten visar att det har skett förändringar över tid. Det *instrumentella* dödliga våldet inom ramen för annan brottslig verksamhet har ökat andelsmässigt och de *expressiva* fallen har minskat sin andel. Mellan perioderna 1990–1995 och 2005–2010 minskade andelen spontanbråk och dispyter med nära hälften. Även dödligt familj- och partnervåld minskade andelsmässigt. Denna förändring inträffade till

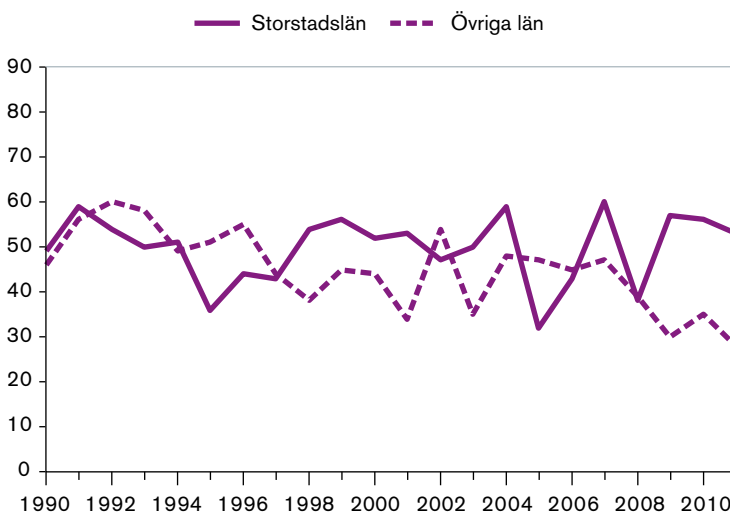
Figur 6. Antal fall av dödligt våld uppdelat på typ, åren 1990–2010. Procent.

största delen under 1990-talet sedan 2000-talets inledning har andelarna varit mer konstanta.

Regional fördelning

Det dödliga våldet är en till antalet liten brottstyp, vilket gör de i genomsnitt 95 fall som begås årligen svåra att beskriva geografiskt. Det finns flera län som genomgående har ett mycket litet antal fall och i andra fluktuerar nivåerna från år till år. Av det skälet görs här en kortare redovisning av utvecklingen för dels storstadslänen Stockholm, Västra Götaland och Skåne sammantaget, dels övriga län tillsammans.

Storstadslänen rymmer omkring hälften av Sveriges befolkning och i genomsnitt 53 procent av alla fall av dödligt våld sker också i storstadslänen. Emellertid har det skett vissa förändringar över tid. Figur 7 visar att den minskande trend som det dödliga våldet totalt visar inte gäller för storstadslänen. Under 1990-talets första hälft minskade dessa brott i storstadslänen, men ökade sedan igen fram till år 2004. Under samma period minskade övriga län mer kontinuerligt med en viss stabilisering under början av 2000-talet. Sedan 2004 har antalet fall i de övriga länen minskat medan storstadslänen har visat kraftiga fluktuationer kring en relativt stabil nivå.

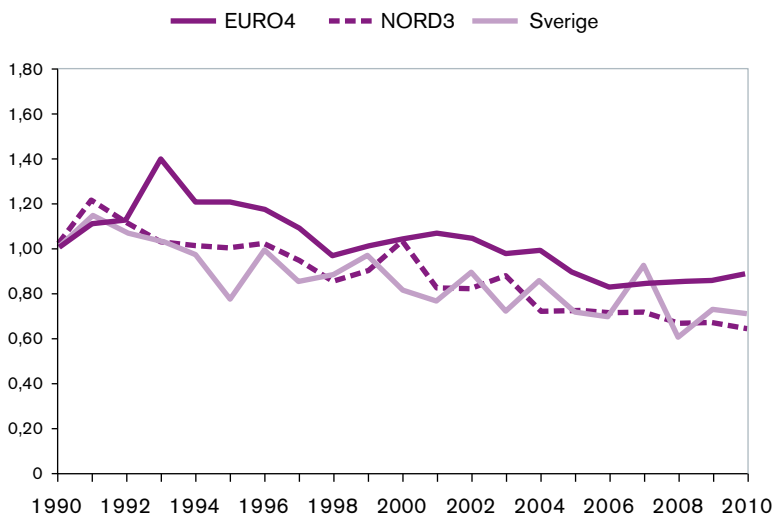
Figur 7. Antal fall av dödligt våld som skett i storstadslänen jämfört med övriga landet, åren 1990–2010.

I många fall finns det skillnader i omständigheterna kring brotten beroende på om de begåtts i ett storstadslän eller inte. I storstadslänen sker en större andel fall där de inblandade inte känner varandra medan andelen fall av dödligt våld som begås inom familjen är högre i övriga landet. Det är vanligare att dödandet sker i kombination med annan brottslighet i storstadslänen än i övriga län (13 procent respektive 8 procent). Däremot är förekomst av psykisk sjukdom vanligare utanför storstadslänen. Vidare är de inblandade något yngre i storstadslänen och skjutvapen något vanligare än i övriga landet. Dessutom är andelen uppklarade fall i genomsnitt påtagligt högre utanför storstadslänen (89 mot 76 procent) och skillnaden har ökat över tid.

Internationell utblick

I ett internationellt perspektiv ligger nivån på det dödliga våldet i europeiska länder lågt jämfört med länder i Afrika samt Nord- och Sydamerika (Newman 1999; HEUNI 2010). Sverige är ett av de länder som har den lägsta nivån av dödligt våld i Europa (Westfelt 2001; Brå 2008b, 2011b). Generellt sett är det dödliga våldet mer frekvent i öst- jämfört med västeuropeiska länder samtidigt som variationen mellan länderna är större i Östeuropa.

Komparativa studier har visat att efterkrigstidens ökning av dödligt våld avstannat och sedan minskat runt år 1990 i flertalet europe-

Figur 8. Mord och dråp enligt dödsorsaksstatistik i åtta europeiska länder åren 1990–2010. Indexerade medelvärdesserier per 100 000 invånare. 1=1990.

iska länder (Brå 2011b; Tseloni m.fl. 2010; Westfelt 2001; Brå 2008b; von Hofer m.fl. 2012). I en nyligen publicerad analys av internationell mordstatistik (polis- och dödsorsaksstatistik) har man delat in enstaka länder i olika kluster och jämfört nivå och utveckling i dessa från år 1990 till 2008 (Marshall och Summers 2012). Ett huvudresultat är att i princip samtliga 28 europeiska länder som inkluderats visar minskande trender i de jämförelser som gjorts. Resultaten visar också att klustret med de baltiska länderna och det som kallas CEE (Central Eastern Europe), ligger på en högre men minskande nivå jämfört med kluster som Nordeuropa, Västeuropa och länder runt Medelhavet.

En jämförelse av dödsorsaksstatistiken i Sverige och sju andra europeiska länder visar också att förekomsten av mord och dråp minskar.¹⁸ Figur 8 visar den relativa utvecklingen i Sverige jämfört med en medelvärdesserie för Norge, Finland och Danmark (NORD3) samt en medelvärdesserie för England, Tyskland, Holland och Frankrike (EURO4). Indexeringen gör det lättare att jämföra trender som ligger på skilda nivåer. Utöver att trenden är minskande framgår också att denna

¹⁸ Materialet har sammanställts i olika projekt. Den senaste uppdateringen för de nordiska länderna gjordes i samband med rapporten *Nordic Criminal Statistics 1950–2010* (von Hofer m.fl. 2012). En stor del av data för de utomnordiska länderna sammanställdes i samband med ett underlag till Riksrevisionens rapport *Att hantera brottmål effektivt – en utmaning för regeringen och rättsväsendet* (Riksrevisionen 2011).

minskning skett i ungefär samma takt i Sverige som i andra länder i Norden och Europa.

Finland har länge haft en klart högre *nivå* av mord och dråp än de andra nordiska länderna (von Hofer m.fl. 2012; Brå 2011b). Mellan 1990 och 2010 hade Finland i genomsnitt 2,6 fall av mord och dråp medan EURO4 hade 0,9 och Sverige 1,1. Trots denna högre nivå kan det konstateras att utvecklingen av mord och dråp i Finland följer samma (minskande) trend som många andra nordiska och europeiska länder. Av de fyra utomnordiska länderna avviker endast England och Wales något, med en mer oförändrad nivå över perioden.

En första rapport med resultat från the European Homicide Monitor (EHM) jämför detaljerade uppgifter om det dödliga våldet i Sverige med Finland och Nederländerna mellan år 2003 och 2006 (Brå 2011b). Resultaten visar att för de flesta aspekter som studeras placerar sig Finland och Nederländerna i två motsatta positioner och Sverige där emellan. I många fall visade de två nordiska länderna gemensamma drag. Dominansen av dödligt våld mellan personer som känner varandra och som är alkoholrelaterat var större i de nordiska länderna. I Nederländerna begicks en större andel fall av dödligt våld i en »kriminell miljö« (Brå 2011b). Majoriteten av brotten i Sverige begås i bostäder, medan det i Nederländerna är ungefär lika vanligt att brotten begås i bostäder som att de inte gör det. Det finns även nationella skillnader när det gäller våldsmetoder vid dödligt våld. I Sverige och Finland liksom i vissa nordiska och västeuropeiska länder finns en dominans av knivvåld medan det i länder som Nederländerna, Kanada och USA är skjutvapen som dominerar.

Offer och gärningspersoner

Kön

När det gäller könsfördelningen vid dödligt våld är både gärningspersoner och offer till största delen män. Totalt utgör männen 90 procent av gärningspersonerna och omkring två tredjedelar av offren.

Minskningen av det dödliga våldet under 1990-talet gällde framförallt manliga offer, medan minskningen från 2005 utgörs av kvinnliga offer. Andelen manliga och kvinnliga gärningspersoner är dock i stort sett konstant över perioden.

MÄN OCH KVINNOR SOM GÄRNINGSPERSONER

Det finns flera stora skillnader mellan det dödliga våldet som begås av kvinnliga respektive manliga gärningspersoner. Kvinnors dödliga våld är starkt koncentrerat till familjen. I 80 procent av fallen var offret en familjemedlem, och då relativt ofta en man med vilken kvinnan hade en nära relation. Men även barn under 15 år utgjorde en stor del av

offren där gärningspersonen var kvinna (30 procent). När en kvinna dödar är offret mycket sällan en för henne helt obekant person. Under hela undersökningsperioden (1990–2010) fanns det inte något fall av sexualmord, hedersmord eller dödligt våld med hatbrottsmotiv där en kvinnlig gärningsperson dömdes för brottet.

De manliga gärningspersonernas dödliga våld är i nära hälften av fallen (48 procent) riktat mot en bekant utanför familjen. I dryga 20 procent av fallen är offret en kvinna som männen har haft en nära relation till, och fem procent av fallen är riktade mot barn under 15 år. De begår en större andel av brotten på allmänna platser jämfört med de kvinnliga gärningspersonerna (20 procent jämfört med 5 procent).

När det gäller alkoholpåverkan och alkoholmissbruk är fördelningen nära nog densamma för de manliga som för de kvinnliga gärningspersonerna. Däremot visar materialet också att en ungefär dubbelt så hög andel av de manliga som de kvinnliga gärningspersonerna har ett narkotikamissbruk.

MÄN OCH KVINNOR SOM OFFER

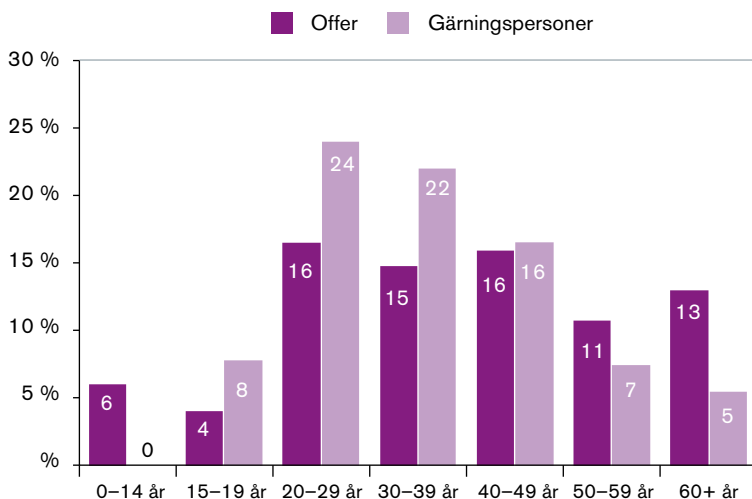
Stora skillnader finns också när man jämför kvinnor och män som offer. Kvinnliga offer dödas i nära 80 procent av fallen inom familjen, motsvarande siffra för män är 20 procent. I hälften av fallen med kvinnliga offer är gärningspersonen en man med vilken offret hade haft en nära relation. Motsvarande andel för manliga offer är sex procent. Manliga offer dödas i stället oftare av en annan man som är en nära bekant, företrädesvis i missbruks- och kriminella kretsar. Det är dessutom betydligt vanligare att de manliga offren är alkoholpåverkade, alkoholmissbrukare eller narkotikamissbrukare.

Åldersfördelning

Det finns ganska stora skillnader i åldersfördelningen bland de inblandade vid dödligt våld. Gärningspersonerna tenderar att vara yngre än brottsoffren (figur 9). Medianåldern under åren 1990–2010 var 33 år för gärningspersonerna och 38 år för offren, något som inte har förändrats nämnvärt över tid.

En uppmärksammas grupp bland gärningspersonerna är ungdomar. I genomsnitt har knappt 8 fall där gärningspersonen var mellan 15–19 år inträffat per år. Antalet har dock varierat ganska kraftigt mellan 1990 och 2010. Sett till perioden som helhet har denna ålderskategori varken ökat antals- eller andelsmässigt. Även annan forskning visar att det dödliga ungdomsvåldet hållit sig på en oförändrad nivå (Granath 2007). Dödligt våld som begås av ungdomar inträffar till stor del på allmän plats och under helgkvällar. Våldet sker vidare relativt ofta med kniv eller genom misshandel mellan personer som är obekanta med varandra.

Gärningspersonens ålder samvarierar med vilken relation denne

Figur 9. Åldersfördelning för offer och gärningspersoner vid dödligt våld, åren 1990–2010. Genomsnittliga andelar (procent).

har till offret. Ju yngre gärningspersonerna är desto vanligare är det att brotten sker utanför familjen. Bland gärningspersonerna i åldern 15–19 år har endast drygt 20 procent av det dödliga våldet begåtts inom familjen och 30 procent mot en obekant person.¹⁹ Det hänger samman med att personer i den åldern oftare än vuxna tillbringar sin tid på allmänna platser, särskilt på kvällar och på helger. När gärningspersonerna är 40 år eller äldre begås i stället 57 procent av fallen av dödligt våld mot en familjemedlem och endast 4 procent mot en obekant person.

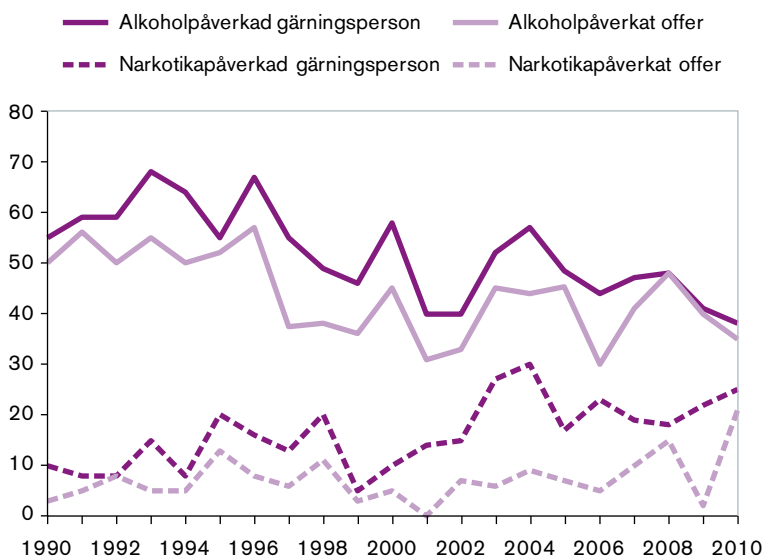
Alkohol- och narkotikaförekomst²⁰

Både svensk och internationell forskning om dödligt våld visar att en stor andel av de inblandade har varit påverkade av alkohol vid tiden för brottet (till exempel Bye 2012; Lenke 1990).

Under perioden 1990–2010 var i genomsnitt 52 procent av gärningspersonerna och 44 procent av offren påverkade av alkohol. En stor andel av de inblandade personerna är också att beteckna som alkoholmissbrukare: gärningspersoner i nära hälften av fallen och offren

¹⁹ Av de totalt 9 fallen mellan 1990 och 2010 där gärningspersonerna mellan 15 och 19 år är flickor är fördelningen annorlunda. Bland dessa drabbar över hälften av fallen någon i släkt eller familj.

²⁰ Bortfallsnivåerna i dessa variabler är relativt stora. Detta innebär att resultaten är förknippade med viss osäkerhet. Bedömningen är att årliga fluktuationer inte ska övertolkas men att slutsatser av mer generell karaktär är möjliga att dra.

Figur 10. Andel gärningspersoner och offer som var påverkade av alkohol eller narkotika vid brottstillfället åren 1990–2010. Procent.

i nära 40 procent av fallen.²¹ Andelen alkoholpåverkade gärningspersoner och offer har minskat över tid (figur 10). Under de inledande sex åren på 1990-talet var i genomsnitt 60 procent av gärningspersonerna påverkade. Åren 2005–2010 hade motsvarande genomsnitt sjunkit till 45 procent.

Under åren 1990–2010 bedömdes 29 procent av gärningspersonerna vara narkotikamissbrukare och 17 procent vara narkotikapåverkade vid brottets genomförande. Det är mindre vanligt att offren var narkotikamissbrukare eller narkotikapåverkade (14 respektive 8 procent). Andelen narkotikapåverkade gärningspersoner har ökat från i genomsnitt 12 procent under 1990-talets första hälft till 21 procent åren 2005–2010. Andelen alkoholpåverkade offer och gärningspersoner har således minskat samtidigt som andelen narkotikapåverkade offer och speciellt gärningspersoner har ökat (figur 10). Det kan konstateras att det fortfarande är betydligt vanligare att de inblandade vid dödligt våld är alkoholpåverkade eller alkoholmissbrukare än att de är narkotikamissbrukare eller narkotikapåverkade, men skillnaden har successivt minskat.

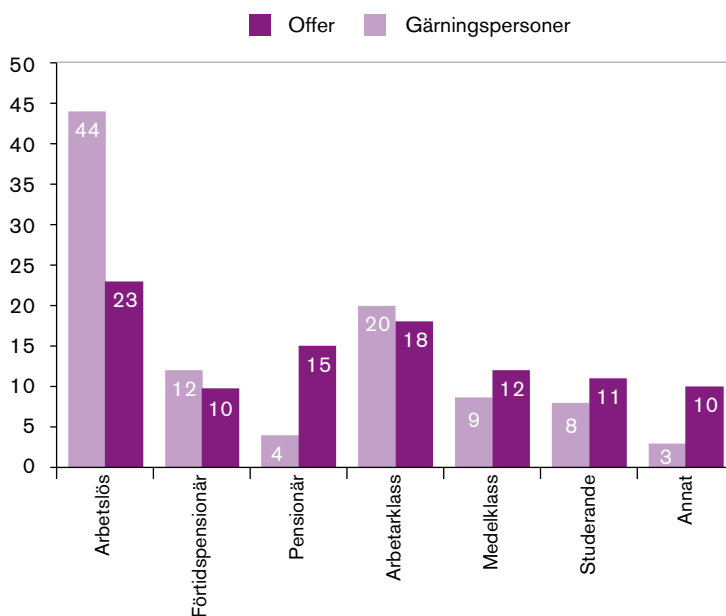
²¹ Bedömningen har gjorts med utgångspunkt i det tillgängliga materialet, det vill säga i huvudsak anmälan, domen, förundersökningsprotokollet och/eller det rättspsykiatriska utlåtandet. Andelarna avser fall där det med viss eller stor säkerhet framgår att offret/gärningspersonen är känd som alkoholmissbrukare eller för att ha alkoholproblem.

Socioekonomisk status²²

De personer som är inblandade i det dödliga våldet tillhör i stor utsträckning de lägsta skikten i samhället socialt sett (figur 11).

Nära 60 procent av gärningspersonerna och en tredjedel av offren i de studerade fallen var antingen arbetslösa eller förtidspensionerade. Denna stora andel marginaliserade personer hänger samman med den i dessa sammanhang vanliga förekomsten av missbruk. Dryga 70 procent av de gärningspersoner som i materialet bedömts som alkoholmissbrukare var antingen arbetslösa eller förtidspensionärer.

När det gäller socioekonomisk status är det dödliga våldet ofta ett inomgruppsrelaterat fenomen. Med detta menas att gärningspersoner som tillhör en viss grupp i stor utsträckning dödar ett offer med samma status. Tendensen är starkast för den mest marginaliserade grup-

Figur 11. Socioekonomisk status hos gärningspersoner och offer vid dödligt våld, åren 1990–2010. Procent.

²² Det ska noteras att uppgifterna i detta avsnitt är behäftade med ett ganska stort bortfall. I syfte att ge en så representativ bild som möjligt har de enstaka år med högre bortfall än 50 procent uteslutits ur analysen. Av de ursprungligen 21 åren (1990–2010) återstår 18 för gärningspersoner och 16 för offer som underlag i figur 10. Det genomsnittliga bortfallet för de år som användes blev 29 procent avseende gärningspersoners socioekonomiska status och 35 procent för offers.

pen; de arbetslösa gärningspersonerna har i drygt 65 procent av fallen dödat en person som också är arbetslös. Även gruppen förtidspensionärer och de som klassificerats som arbetarklass har en hög andel sådant inomgruppsrelaterat våld (cirka 40 procent). Lägst är andelen för gruppen gärningspersoner från medelklass där knappt 20 procent av våldet riktats mot ett offer med samma socioekonomiska status.

Tidigare kriminell belastning hos gärningspersonen

I genomsnitt är drygt 70 procent av gärningspersonerna vid dödligt våld kriminellt belastade sedan tidigare. Kriminellt belastade gärningspersoner är särskilt vanliga vid det våld som begås mellan bekanta utanför familjen. Några förändringar i detta avseende har inte skett under den undersökta perioden.

Psykisk sjukdom eller störning hos gärningspersonerna

Det är ganska vanligt att de som begår dödligt våld har någon form av psykisk sjukdom eller psykisk störning. För att domstolen ska kunna avgöra om en gärningsperson ska dömas till fängelse eller rättspsykiatrisk vård, kan man enligt lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning besluta om en sådan. Den syftar till att få reda på om gärningspersonen lider av en så kallad allvarlig psykisk störning, vilket är en förutsättning för att påföljden ska kunna bli rättspsykiatrisk vård. Under perioden 1990–2010 beslutades det om rättspsykiatrisk undersökning (RPU) vid i genomsnitt tre femtedelar av fallen. För en femtedel av fallen beslutades i stället om en liten sinnesundersökning, en så kallad § 7-undersökning.²³

Resultaten visar att av de gärningspersoner som genomgick RPU fick flertalet (83 procent) minst en psykiatrisk diagnos.²⁴ Denna höga nivå stämmer väl överens med det som framkommer i annan forskning (till exempel Fazel och Grann 2004). En psykiatrisk diagnos till följd av en rättspsykiatrisk undersökning betyder inte nödvändigtvis att gärningspersonen därmed kommer att dömas till rättspsykiatrisk vård. Det kan bara ske om gärningspersonen bedöms ha en »allvarlig psykisk störning« i lagens mening (se nästa avsnitt).²⁵

²³ Lag (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål m.m.

²⁴ Materialet är i ungefär hälften av åren 1990–2010 behäftat med ett stort bortfall när det gäller uppgifter om vilka gärningspersoner som diagnostiserats som psykiskt sjuka eller störda. Resultaten gäller därför, efter exkludering av dessa år, i första hand situationen på 1990-talet och några år på 2000-talet. Det sammanlagda bortfallet för de 10 år beräkningen är gjord på är 23 procent.

²⁵ Se också 31 kap. 3 § BrB och lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

Hantering i rättsväsendet

Uppklaring

Det dödliga våldet är en av de brottstyper som har den högsta uppklaringsnivån. Endast brott där gärningspersonen vanligen tas på bar gärning, så kallade spanings- eller ingripandebrott (till exempel narkotikabrott och rattfylleri), har en lika hög andel uppklarade fall (Brå 1994, 2006). En trolig förklaring till den höga uppklaringsnivån vid dödligt våld är att de inblandade i en majoritet av fallen känner varandra och att polisen därmed relativt enkelt kan klara upp brottet. En annan förklaring är att det dödliga våldet ges prioritet i polisens utredningsarbete. Dessa brott utreds *alltid* även om misstänkt gärningsperson saknas, något som inte är fallet för många andra brottstyper.

Med uppklarade fall menas här sådana fall där något av följande alternativ är aktuella:

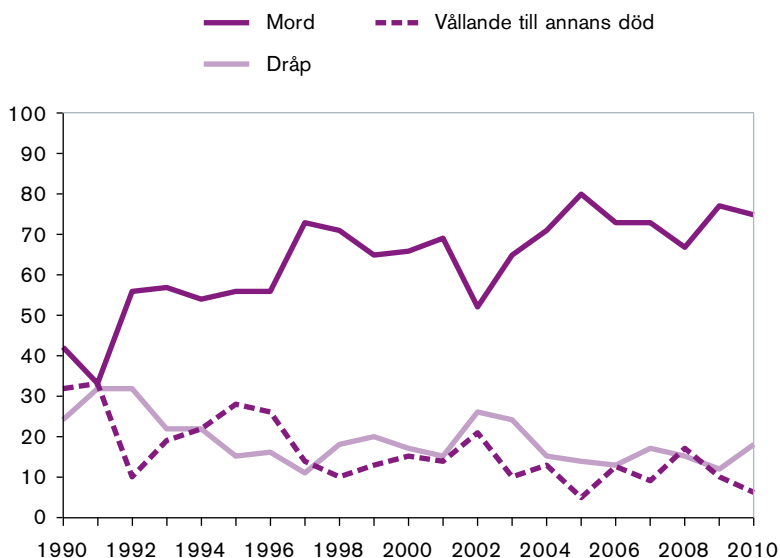
- a) gärningspersonen har kunnat lagföras
- b) det har kunnat fastställas att en viss person begått brottet och denne har sedan avlidit (på grund av självmord, naturliga orsaker, överdos eller dylikt).
- c) den kända gärningspersonen har inte kunnat gripas (befinner sig utomlands).
- d) den kända gärningspersonen är under 15 år.

Sedan år 1990 har i genomsnitt 84 procent av det dödliga våldet klarats upp enligt definitionen ovan. Trenden för andelen uppklarade fall av dödligt våld var svagt nedåtgående för Sverige som helhet fram till mitten av 2000-talets första decennium. En förklaring till minskningen är att andelen typiskt svåruppklarade fall av dödligt våld har blivit fler till exempel fall inom ramen för kriminella konflikter. Det kan dock inte förklara hela förändringen och inte heller den uppgång som kunnat skönjas efter det (Brå 2011a; RPS 2012).

Lagföringar vid dödligt våld

BROTTSRUBRICERINGAR

Vid lagföring för dödligt våld används framförallt tre brottsrubriceringar. Dessa är *mord* och *dråp*, samt *vållande till annans död*. Mord och dråp avser olika grader av uppsåtligt dödande, medan rubriceringarna vållande eller grovt vållande till annans död (i kombination med misshandel eller grov misshandel) gäller icke uppsåtligt dödande. De gärningspersoner som lagförs för dödligt våld döms i högst utsträckning för mord (figur 11). Detta förhållande har dock förändrats över tid. I början på 1990-talet dömdes mindre än hälften av de lagförda gärningspersonerna för mord, att jämföra med omkring tre fjärdedelar perioden 2005–2010. Ökningen av andelen lagföringar för mord i förhållande till dråp och vållande till annans död sammanfaller under 1990-talet med en minskad andel fall av expressiva motiv (familje-

Figur 12. Andelen fall av dödligt våld fördelat på brottsrubricering vid lagföring åren 1990–2010. Procent.

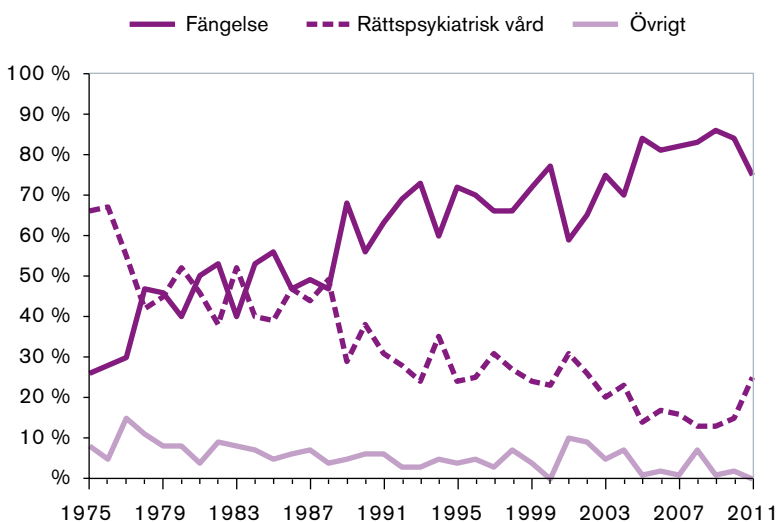
och partnervåld, spontanbråk samt dispyter) samtidigt som andelen dödligt våld vid kriminella konflikter ökar. Ökningen av andelen lagföringar för mord är ett resultat av förändrade bedömningar av det dödliga våldet, men kan också bero på att själva brotten har ändrat karaktär.

Påföljder

Utvecklingen av påföljderna för mord och dråp sedan 1975 och framåt visar en tydlig trend mot en större andel fängelsedömda i förhållande till rättspsykiatrisk vård och andra påföljder (figur 13).

Parallellt med denna utveckling har andelen gärningspersoner som döms till livstids fängelse för mord²⁶ ökat fram till mitten av 2000-talets första decennium. På längre sikt har andelen livstidsdomar således ökat, men från år 2007 har den istället minskat tydligt. Ökningen dessförinnan berodde dels på att allt fler förövare av dödligt våld dömdes till den strängare rubriceringen mord, dels att allt färre av de morddömda dömdes till rättspsykiatrisk vård. Den relativt kraftiga minskningen de senaste åren hänger sannolikt samman med de förändringar i lagstiftningen som genomförts, vilka innebär att straffskalan för

²⁶ Det är enbart mord (men inte dråp) som har livstids fängelse i straffskalan.

Figur 13. Andelen gärningspersoner lagförda för mord och dråp (inklusive försök) som fått olika typer av påföljder, åren 1975–2011. Procent. Källa: Kriminalstatistiken.

mord har utvidgats så att fängelsestraffet nu kan tidsbestämmas mellan 10 och 18 år, till skillnad från det tidigare maxstraffet på 10 år (prop. 2008/09:118). Högsta domstolen har också i en prejudicerande dom slagit fast att livstidsstraff bör förbehållas de allvarligaste fallen. Statistiken tyder på att det sedan dess har skett en viss omfördelning av lagföringar från livstidsdomar till tidsbestämda (långa) straff.

Ökningen på längre sikt innebär också att de faktiska strafftiderna har ökat. Sedan 1990-talet har nämligen livstidsstraffets faktiska längd och reglerna för villkorlig frigivning ändrats. Före 1990-talet fanns det en praxis som innebar att livstidsstraffet omvandlades till 14–16 års fängelse med villkorlig frigivning efter halva strafftiden. Sedan början av 1990-talet har denna praxis förändrats till mellan 18 och 25 års fängelse, med enstaka undantag för ännu längre straff (sou 2002:26; sou 2007:90). År 1999 ändrades också reglerna för villkorlig frigivning, vilket innebär att man nu tillämpar frigivning efter två tredjedelar av strafftiden. Sedan år 2006 kan livstidsdömda personer ansöka om omvandling av sina livstidsstraff efter att ha avtjänat tio år (tidigare kunde de livstidsdömda endast få tidsbestämda straff genom nåd av regeringen). Omvandlingen får inte innebära ett kortare straff än det tidsbestämda maxstraffet på 18 år (prop. 2005/06:35).

En annan viktig förändring i påföljdsvalen är att rättspsykiatrisk vård döms ut alltmer sällan vid dödligt våld (se figur 12). Detta trots

att den övervägande delen av de personer som begår dödligt våld har någon form av psykisk sjukdom eller psykisk störning (Brå 2008a).

På 1970-talet dömdes omkring 70 procent av de lagförda för mord och dråp (inklusive försök till dessa brott) till motsvarande rättspsykiatrisk vård och således endast omkring 30 procent till fängelse. Sedan början av 1990-talet är förhållandet i stort sett det omvända. Denna påtagliga förändring har sin bakgrund i två statliga utredningar (sou 1977:23; sou 1984:64) som låg till grund för den nya lag (1991:129) om rättspsykiatrisk vård som trädde i kraft år 1992. Utredningarna föreslog bland annat att en mindre andel än tidigare av de psykiskt störda lagöverträdarna skulle dömas till rättspsykiatrisk vård (tidigare slutet psykiatrisk vård). Dessa förändringar i rättsväsendets syn har i särskilt hög grad påverkat påföljdsutvecklingen för dömda för dödligt våld (Ryding 2000).

Brottsförebyggande åtgärder

Eftersom dödligt våld är en liten brottstyp är det mycket svårt att hitta strategier för att förebygga dessa brott. De sker ofta i bostadsmiljön, mellan personer som känner varandra och i stor utsträckning utan vittnen, vilket sammantaget gör att möjligheterna till insyn och ingripande i det akuta skedet är små. Samtidigt är dödligt våld det allvarligaste brottet vi känner. Därför är det trots svårigheterna viktigt att arbeta mot faktorer som ökar risken för dödligt våld.

Några övergripande aspekter att ta hänsyn till är den frekventa förekomsten av alkoholmissbruk, den stora andelen psykiskt sjuka gärningspersoner och det i övrigt stora sociala utanförskapet hos personer som begår brotten. Social brottsprevention i form av insatser för att förbättra psykiskt sjuka och marginaliserade personers livssituation kan liksom insatser som minskar alkoholkonsumtion och riskabla konsumtionsmönster motverka det grövsta våldet i samhället.

Omkring hälften av minskningen av det fullbordade dödliga våldet gäller fall där barn under 15 år är offer. I tidigare studier har man relaterat denna positiva utveckling till samhälleliga insatser som inneburit ett ökat stöd till ensamstående mödrar och psykiskt störda föräldrar (Brå 2011a).

Framsteg inom sjukvården har under lång tid förts fram som en del-förklaring till det sjunkande antalet offer för dödligt våld (Harris m.fl. 2002; Sveri 1974). Ökade medicinska kunskaper om våldsskador samt en snabbare och bättre akutsjukvård skulle enligt denna hypotes kunna innebära att fler våldsoffer räddas i dag än tidigare. Flera svenska studier av bland annat sjukvårdsdata indikerar dock att utrymmet för en sådan effekt är ganska litet (Estrada 2005; Granath 2007, 2008). I en aktuell rapport om det dödliga våldets utveckling i Sverige framhålls

också att det är mycket komplicerat att dra slutsatser om en förbättrad sjukvårds eventuella effekt på det dödliga våldet. Rapportens slutsats är dock att det »...inte ska uteslutas att akutvården haft betydelse tillsammans med andra faktorer.« (Brå 2011a, sid. 50–51).

En annan möjlig förklaringsfaktor är förändringar i alkoholkonsumtionen. Det har ju i många studier visats att det finns ett nära samband mellan alkoholkonsumtion och dödligt våld, både på samhällsnivå och på individnivå (Bye 2012; Lenke 1990). Även här är det svårt att dra några säkra slutsatser. Men forskningen visar att alkoholkonsumtionen överlag har minskat i Sverige (Brå 2011a). Det gäller också den typ av alkoholkonsumtion som visat nära samband med dödligt våld, det vill säga risk- och intensivkonsumtion av framförallt sprit.

Något som särskilt uppmärksammas under senare år är dödligt våld i nära relationer. Det har tidigare berörts i detta kapitel och Brå har också gjort specialstudier om detta (se till exempel Brå 2007b, 2001). Som ett led i att förebygga denna typ av våld genomförs sedan den 1 januari 2012 så kallade dödsfallsutredningar. De görs när en person avlidit till följd av våld från en närstående och när det finns anledning att anta att dödsfallet har samband med något som har inneburit att offret varit i behov av skydd eller stöd och hjälp för att förändra sin situation (Socialdepartementet 2011). Sedan år 2008 görs sådana utredningar när barn avlider till följd av brott (lag (2007:606) om utredningar avseende vissa dödsfall). Socialstyrelsen, som utför utredningarna, lyfter i en rapport fram en mängd generella brister hos olika myndigheter, baserat på utredningar av 19 dödsfall där barn avlidit till följd av brott (Socialstyrelsen 2012). Bristerna kan bestå i att inte uppmärksamma utsatta barn, inte utreda när man misstänker att barn far illa eller att sociala myndigheter inte meddelar varandra när en familj med stöd- eller skyddsbehov flyttar. Syftet är att få kunskaper om orsaker till att dessa brott begås som kan fungera som ett underlag i arbetet för att skydda, stödja och hjälpa dem som utsatts och på så sätt minska risken för att något liknande händer igen.

Referenser

- Block, C. och Block, R. (1991). Beginning with Wolfgang: An Agenda for Homicide Research. *Journal of Crime and Justice*, vol. 14, no. 2.
- Block, R. och Block, C. (1992). Homicide Syndromes and Vulnerability. *Studies on Crime and Crime Prevention*, vol. 1, no. 1.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (1994). Dolmén, L. Flödet inom rättsväsendet. I: Ahlberg, J. (red). *Brottsutvecklingen 1992 och 1993*. Rapport 1994:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2001). *Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer*. Rapport 2001:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

- Brottsförebyggande rådet, Brå (2006). *Konsten att läsa statistik om brottslighet*. Rapport 2006:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2007a). *Det grova våldet i sjukvårdsdata. En metodstudie*. Författare: Eckart Kuhlhorn och Erik Grevholm. Rapport 2007:13. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2007b). *Utvecklingen av det dödliga våldet mot kvinnor i nära relationer*. Författare: Mikael Rying. Rapport 2007:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2008a). Mikael Rying. Dödligt våld. I: Ekström (red.). *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*. Rapport 2008:23. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2008b). Lars Westfelt. Svensk brottsutveckling i internationell belysning. I: Ekström, L (red.) *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*. Rapport 2008:23. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2011a). *Det dödliga våldets utveckling. Fullbordat och försök till dödligt våld i Sverige på 1990- och 00-talet*. Författare: Sven Granath. Rapport 2011:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2011b). *Homicide in Finland, the Netherlands and Sweden. A first study on the European Homicide Monitor Data*. Rapport 2011:15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Bye, E. K. (2012). Alcohol and Homicide in Europe. I: Liem, M. C. A. och Pridemore, W. A. (red). *Handbook of European Homicide Research*. New York: Springer.
- Estrada, F. (2005). *Våldsutvecklingen i Sverige. En presentation och analys av sjukvårdsdata*. Arbetsrapport. Institutet för Framtidsstudier; 2005:4.
- Fazel, S. och Grann, M. (2004). Psychiatric Morbidity Among Homicide Offenders: A Swedish Population Study. *American Journal of Psychiatry*, 161:11, November 2004.
- Granath, S. (2007). *Rättsliga reaktioner på ungdomsbrott 1980–2005. Påföljdsval, uppsåtsbedömningar och kriminalpolitik. En kriminologisk analys*. Doktorsavhandling. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Granath, S. (2008). Bättre akutsjukvård – färre dödsoffer? *Apropå* nr 1/2008.
- Harris, A., Thomas, SH., Fisher, GA. och Hirsch, DJ. (2002). Murder and Medicine: The Lethality of Criminal Assault 1960–1999. *Homicide Studies*, 6:128–166.
- HEUNI (2010). *International Statistics on Crime and Justice*. S. Harrendorf, M. Heiskanen, S. Malby (red.). HEUNI Publication Series No. 64. Helsinki, 2010.
- von Hofer, H., Lappi-Seppälä, T., Westfelt, L. (2012). *Nordic criminal Statistics 1950–2010. Summary of a report. 8th revised edition*. Rapport

- 2012:2. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Lenke, L. (1990): *Alcohol and criminal violence – Time series analyses in a comparative perspective*. Stockholm: Almqvist och Wiksell international.
- Marshall, I. H. och Summers, D. L. (2012). Contemporary Differences in Rates and Trends of Homicide Among European Nations. I: Liem, M. C. A. och Pridemore, W. A. (red). *Handbook of European Homicide Research*. New York: Springer.
- Newman, G. R. (1999). *Global Report on Crime and Justice. United Nations. Office for Drug Control and Crime Prevention*. Centre for International Crime Prevention. New York: Oxford University Press.
- Prop. 2005/06:35. *Lag om omvandling av fängelse på livstid*.
- Prop. 2008/09:118. *Straffet för mord m.m.*
- Rikspolisstyrelsen (2012). *Kalla fall – om polisens uppkläring av dödligt våld*. Granskningsrapport 2012:9. Rikspolisstyrelsen, enheten för inspektionsverksamhet.
- Riksrevisionen (2011). *Att hantera brottmål effektivt. En utmaning för regeringen och rättsväsendet*. RiR 2011:27. Stockholm: Riksdagens in-terntryckeri.
- Rying, M. (2000). *Dödligt våld i Sverige 1990–1998*. Licentiatavhandling. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Rying, M. (2004). Dödligt våld mot barn – mindre än förr. *Välfärd* 2003 nr. 4.
- Socialdepartementet (2011). *Utredningar avseende vissa dödsfall. Lagrådsremiss*. 3 juni 2011.
- Socialstyrelsen (2012). *Barn som avlidit med anledning av brott. Dödsfallsutredningar 2010–2011*. Artikelnummer 2012-1-38. www.socialstyrelsen.se
- sou 1977:23. *Psykiskt avvikande lagöverträdare*. Stockholm: Liber. Allmänna Förlaget.
- sou 1984:64. *Psykiatri, tvånget och rättssäkerheten*. Stockholm: Liber. Allmänna Förlaget.
- sou 2002:26. *Frigivning från livstidsstraff*. Stockholm: Fritzes.
- sou 2007:90. *Straffskalan för mord*. Stockholm: Fritzes.
- Sveri, K. (1974). Våldet i samhället. *Tidskrift for Kriminalhvidenskab*, nr.1.
- Tseloni, A., Mailley, J., Farrel, G., Tilley, N. (2010). Exploring the international decline in crime rates. *European Journal of Criminology*. Vol. 7, nr 5, sid. 375–394.
- Westfelt, L. (2001). *Brott och straff i Sverige och Europa. En studie i komparativ kriminologi*. Doktorsavhandling. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.